

Koji je vaš projekt besmrtnosti? – Gospon Profesor

Koji je vaš projekt besmrtnosti?

Pokušavajući sveudilj – jer me na to nešto neprestance tjera – barem donekle shvatiti "Što je čovjek? / Ili čemu služi? / Što je njegovo dobro, / a što njegovo zlo?" (*Sirah*, 18,8-9) – palo mi je na pamet, ima tome već koja godina, da mnogo toga što svakodnevno gledam i slušam – manje-više sve što ljudska stvorenja, jedna drugima i sebi, čine, bilo im to na čast ili na sramotu – proizlazi (maskirano, osim glupošću, pohlepom, zavišću, slavohlepljem... i mnogim plemenitim, uzvišenim interpretacijama, i zaštićeno snažnim psihološkim obrambenim mehanizmima ili, obratno, kakvim psihičkim poremećajem), da sve to, dakle, proizlazi u konačnici iz jednog, ili barem jednog glavnog izvora: straha od smrti. Zaključak para uši i zvuči pretenciozno – jer, postoji cijelo mnoštvo manje ili više uvjerljivih teorija i nekolicina "velikih narativa" s pretenzijama konačnog odgovora – i nešto se protiv njega u čovjeku buni, što samo potvrđuje riječi napisane u zagradama: o tome, da se bojimo smrti, i o tome, da mnogi naši konstruktivni ili destruktivni pokušaji da si strukturiramo vrijeme proizlaze iz potisnute užasnutosti nad činjenicom da jednog dana više nećemo *biti*, o tome izbjegavamo razmišljati ili razgovarati koliko god možemo.

Dakako, svatko će lakonski priznati da će **umrijeti**; ljudi se s time katkad čak i šale pa među nama ima i takvih koji na sprovodima "delaju viceve" ili se potajice vesele podušju i tome kako će napuniti trbuh. Ljudi će, čak i političari, ako baš moraju, nevoljko priznati i da se boje umiranja i smrti,

katkad će sebi dopustiti i kakvu refleksiju na tu temu – umjetnici u tome prednjače – no, ja ovdje ne pokušavam reći nešto o tim uobičajenim strategijama za svakodnevnu uporabu i o priznavanju straha koje služi i opet tek samozavaravanju; ne, govorim o stvarnoj *stravi* pred Ništavilom. Stravi koja je toliko snažna da bismo, kad ne bi bilo **društvenih igara** i ritualâ, psiholoških trikova, sporta, znanosti, umjetnosti, religije, ili zaljubljenosti, seksa, politike, droge i nasilja – svih tih i sličnih “projekata besmrtnosti” u nebrojenim njihovim varijacijama i mutacijama – jednostavno “sišli s uma”.

Palo mi je to, rekoh, na pamet prije kojih desetak godina (možda će se M. sjetiti da sam mu to jednom, uz pivo, bio spomenuo), ali, budući da sam i sâm tek jedan od sedam i kusur milijardi ljudi koliko ih je trenutno na planeti, i sâm sam, dakle, podložan svim spomenutim strategijama *poricanja smrti*. Nisam ni morbidan niti depresivan, nisam čak ni nešto posebno loše raspoložen, pa moje bavljenje ovom temom ne proizlazi iz neke osobne/osobite patologije; proizlazi, kao što spomenuh na početku, iz pokušaja da *shvatim* i da, u skladu s danim mi kapacitetima, eventualno proniknem u spomenuta Sirahova pitanja ponešto dublje od konvencionalne mudrosti.

I kako to biva, pokazalo se da se netko tim pitanjima već pozabavio daleko temeljitije, i to baš nekako na tragu mog spomenutog uvida pa mi je to bilo baš milo. *Googlajući* tako nedavno u potrazi za kakvim objavljivanja vrijednim naslovom, naiđoh na knjigu Ernesta Beckera, [*The Denial of Death*](#), za koju je 1974. dobio Pulitzerovu nagradu (neposredno prije no što mu je uručena, umro je, u četrdeseti devetoj godini, što me, priznajem, malko štrećnulo). Nije mi trebalo dugo da otkrijem da je knjiga već objavljena kod nas, pod naslovom *Poricanje smrti* (*Naprijed*, 1987.). Boraveći u lipnju na jednom otočiću u zadarskom arhipelagu, čitao sam je, usput maksimalno uživajući u predsezonskom miru jadranske idile.

Elem, u nekoliko rečenica, Beckerova studija – s obiljem referenci na S. Kierkegarda, S. Freuda, W. Reicha, N. O. Browna (o čijoj sam knjizi, ***Život protiv smrti: psihoanalitički smisao povijesti***, također pisao), E. Fromma, F. W. Hegela i O. Ranka – vrti se oko hipoteze da je *cjelokupna ljudska civilizacija* zapravo jedan neobično kompleksni obrambeni mehanizam kojemu je svrha štititi nas od spoznaje o vlastitoj smrtnosti. Čovjek, samosvjesna "nespokojna životinja", istodobno i subjekt i objekt, istodobno izvan prirode i njezin dio, dvojno je biće: s jedne strane tjelesno – propadljivo i ograničeno, u krajnjoj liniji, hrana za crve, a s druge strane simboličko – s praktički bezgraničnom slobodom misli i mašte, sposobno za osmišljavanje i realizaciju osobnog "projekta besmrtnosti" (koji poprima najrazličitije moguće oblike, od oslikavanja Sikstinske kapele do zalijetanja avionom u neboder, od odlaska u samostan do osnivanja stranke) čija bi realizacija pojedincu trebala donijeti žuđeni osjećaj samopoštovanja i "herojstva", osjećaj da je dio nečeg većeg, po mogućnosti vječnog, nečeg što neće propasti zajedno s njegovim tjelesnim "selfom". Jasno, budući da postoji preko sedam milijardi "projekata", neizbježno

dolazi do sukoba među njima, budući da neki projekti podrazumijevaju dokazivanje vlastite ispravnosti i superiornosti nad ostalima, što za posljedicu ima cijeli niz nevolja, ne moram navoditi žalosne primjere kojima dnevno svjedočimo.

Situacija je nezavidna pa čak i beznadna: bježimo od (pune) spoznaje o vlastitoj smrtnosti, bježimo od realiteta, od suočavanja s neuljepšanom stvarnošću – “razarajuće je i zastrašujuće vidjeti svijet onakav kakav jest” – da ne bismo poludjeli (“Sve što čovjek radi u svom simboličkom svijetu tek je pokušaj poricanja i nadilaženja svoje groteskne sudbine. On se upravo nagoni u slijepu zaboravnost pomoću [...] osobnih zaokupljenosti koje su toliko udaljene od stvarnosti njegove situacije da su oblici ludosti, ludosti na koju je pristao i koju dijeli s drugima.”). Dakle, čovjek se od ludila štiti “osobnim zaokupljenostima”, koje su društveno tolerirane, ili ih, primjerice, u slučaju bombaša samoubojica ili političkih stranaka, ohrabruju skupine kojima se pojedinac – da bi stekao sigurnost, umanjio tjeskobu i samoću – priklonio, jer “...zajednica neće trpjeti čovjekovo nastojanje da se potpuno individualizira... Društvo želi da samo odlučuje kako će ljudi transcendirati smrt”. Drugim riječima, čovjek se od ludila štiti društveno prihvaćenim oblicima ludosti, pritom se pretvarajući da nije lud – pa tko je tu lud, možemo se zapitati. Becker odgovara: “Mogli bismo reći da nam je psihoanaliza otkrila složene kazne [u vidu kojekakvih simptoma, D.M.] zbog poricanja istine o čovjekovoj situaciji, ono što možemo nazvati cijenom pretvaranja da nismo ludi. Kad bismo morali objasniti zlo koje su ljudi iskalili na sebi i na svom svijetu od prapočetaka pa do sutrašnjice, ne bismo ga objašnjavali životinjskim naslijeđem, čovjekovim nagonima, njegovom evolucijom, već jednostavno kao danak koji plaća zbog svog pretvaranja da je duševno zdrav, budući da pokušava poreći svoju istinsku situaciju”. I da, sve je koliko-toliko OK dok su ti pokušaji konstruktivni pa u Louvreu stojimo pred *La Giocondom*. Druga je stvar kad je netko toliko užasnut

strahom od vlastite smrti da ga pokušava zatomiti šaljući u smrt – u ime nekog **"projekta besmrtnosti"** – svoje bližnje. Spominjem ekstreme; većina ljudi nastoji se tjeskobe smrti osloboditi na konvencionalnije načine, uzimajući od života onoliko koliko im osobne neuroze dopuštaju, i dopuštajući si onoliko samosvijesti i slobode koliko mogu podnijeti, tj. koliko im društvo dopušta. Većina igra na sigurno jer zna: i previše i premalo slobode podjednako je opasno; najsigurnije je povesti se za masom.

U ovom kratkom osvrtu pozabavio sam se središnjom temom knjige; Beckerove interpretacije Kierkegaarda i, posebice, Ranka, briljantne su, no njihov prikaz izlazi iz okvira ovog teksta. Kako bilo, prilježnog čitatelja koji je spreman hrvati se sa Sirahovim pitanjima, i u tom procesu spoznavati sebe ne moram nagovarati da potraži ovu iznimnu knjigu koju u filmu **Woodyja Allena**, *Annie Hall*, glavni lik, [Alvy Singer, kupuje svojoj djevojci](#).